

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

**“Bet-El & Yaakov's
Bet-Elokim:
Geography, Theology,
or Psychology”**

Rabbi Menachem Liebtog
November 11, 2007 • א' כסלו תשס"ז

A. The source text: Yaakov's dream at Bet-el

בראשית פרק כח

י וַיֵּצֵא יַעֲקֹב, מִבְּאֵר שִׁבְעָה; וַיֵּלֶךְ, חֶרְנֶה. יא וַיִּפְגַע בַּמָּקוֹם וַיִּלָּן שָׁם, כִּי-בָא הַשָּׁמֶשׁ, וַיִּקַּח מֵאֲבְנֵי הַמָּקוֹם, וַיִּשֶׂם מִרְאֵשׁ תְּיֹו; וַיִּשְׁכַּב, בַּמָּקוֹם הַהוּא.

יב וַיַּחְלֹם, וְהִנֵּה סֹלֶם מֻצָּב אֶרְצָה, וְרֹאשׁוֹ, מֵגִיעַ הַשָּׁמַיְמָה; וְהִנֵּה מְלֹאכֵי אֱלֹהִים, עֹלִים וַיִּרְדּוּ בּוֹ. יג וְהִנֵּה יְהוָה נֹצֵב עָלָיו, וַיֹּאמֶר, אֲנִי יְהוָה אֵל הַי אֲבִרְכֶם אֲבִיכֶם, וְאֵל הַי יִצְחָק; הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אֲתָה שׁ כָּב עָלֶיךָ--לְךָ אֶתְנַנָּה, וְלִזְרַעְךָ. יד וְהִנֵּה זֶרְעֶךָ כֹּעֶפֶר הָאָרֶץ, וּפְרֻצֹת יָמָה וְקֹדְמָה וְצֹפֶנָה וְנִגְבָּה; וְנִבְרַכְו בְּךָ כָּל-מִשְׁפַּחַת הָאֲדָמָה, וּבְזֶרְעֶךָ. טו וְהִנֵּה אֲנִי כִי עֹמֵךְ, וּשְׁמֵרְתִיךָ כִּכֹּל אֲשֶׁר-תֵּלֶךְ, וְהִשָּׁב תֵּיךְ, אֶל-הָאֲדָמָה הַזֹּאת: כִּי, לֹא אֶעֱזֹבְךָ, עַד אֲשֶׁר אִם-עֲשִׂיתִי, אֵת אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לְךָ.

טז וַיִּיקֶז יַעֲקֹב, מִשְׁנָתוֹ, וַיֹּאמֶר, אֲכֹן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה; וְאָנֹכִי, לֹא יָדַעְתִּי. יז וַיִּירָא, וַיֹּאמֶר, מֵה-נִוְרָא, הַמָּקוֹם הַזֶּה: אֵיךְ זֶה, כִּי אִם-בֵּית אֵל הַיִּם, וְזֶה, שְׁעַר הַשָּׁמַיִם. יח וַיִּשְׁכֵם יַעֲקֹב בְּבֶקֶר, וַיִּקַּח אֶת-הָאֲבָן אֲשֶׁר-שָׁם מִרְאֵשׁ תְּיֹו, וַיִּשֶׂם אֹתָהּ, מִצְבָּה; וַיִּצָּק שָׁמֹן, עַל-רֹאשָׁהּ. יט וַיִּקְרָא אֶת-שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא, בֵּית-אֵל; וְאוּלָם לִזְו שֵׁם-הָעִיר, לְרֵאשִׁי זֶה. כ וַיִּדַר יַעֲקֹב, בְּ, נֶדָר לֵאמֹר: אִם-יְהִי אֵל הַיִּם עִמָּדִי, וּשְׁמֵרְנִי בְּדַרְךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ, וְנָתַן-לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל, וְכִגְד לְלֵבִי. כא וְשָׁבְתִי בְשָׁלוֹם, אֶל-בֵּית אָבִי; וְהִיָּה יְהוָה לִי, לְאֵל הַיִּם.

כב וְהָאֲבָן הַזֹּאת, אֲשֶׁר-שָׁמְתִי מִצְבָּה--יְהִיָּה, בֵּית אֵל הַיִּם; וְכֹל אֲשֶׁר תַּתֵּן-לִי, עֲשֹׂר אֶעֱשָׂרְנֹו לְךָ.

B. Geography

רש"י בראשית פרק כח

(יא) ויפגע במקום - לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו (לעיל כב ד) וירא את המקום מרחוק:

(יז) כי אם בית אלהים - אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסולם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שיפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סולם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שיפועו נגד ירושלים....

דברי הימים ב פרק ג

א וַיִּחַל שָׁלֹמֹה, לְבָנוֹת אֶת-בֵּית-יְהוָה בִּירוּשָׁלַם, בְּהַר הַמִּזְבֵּיחַ, אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִד אָבִיהוּ--אֲשֶׁר הָכִין בַּמָּקוֹם דָּוִד, בְּגִ'וֹ אֶרְנֹן הַיְבוּסִי. ב וַיַּחַל לְבָנוֹת בַּח דָּשׁ הַשָּׁנִי, בַּשָּׁנִי, בַּשָּׁנָה אֶרְבַּע ...

C. Theology

וזה שער השמים - מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה:

(כ) אם יהיה אלהים עמדי - אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי (פסוק טו) והנה אנכי עמך:

ושמרני - כמו שאמר לי (פסוק טו) ושמרתך בכל אשר תלך:

ונתן לי לחם לאכול - כמו שאמר (פסוק טו) כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר (תהלים לו כה) ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם:

(כא) ושבתני - כמו שאמר לי (פסוק טו) והשיבותיך אל האדמה:

בשלום - שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן:
 והיה ה' לי לאלהים - שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שנאמר (פסוק טו) אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם, שנאמר (שם יז ז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריו:
 (כב) והאבן הזאת - כך תפרש וי"ו זו של והאבן, אם תעשה לי את אלה, אף אני אעשה זאת:
 - כתרגומו אהי פלח עלה קדם ה' וכן עשה בשובו מפדן ארם, כשאמר לו (לקמן לה א) קום עלה בית אל, מה נאמר שם (שם יד) יצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך:

D. Psychology - Yaakov's neder

<p>יב ויחלם, והנה סלם מצב ארצה, וראשו, מגיע השמימה; והנה מלאכי אל הים, עלים וי' רדים בו. יג והנה יהנה נצב עליו, ויאמר, אני יהנה אל ה' אברהם אבי, ואל ה' יצחק; הארץ, אשר אתה שכב עליה--לך אתננה, ולזרעך. יד והנה זרעך כעפר הארץ, ופרצת ימה וקדמה וצפ' נה ונגבה; ונברכו בך כל-משפחת האדמה, ויזרעך. טו והנה אנכי עמך, ושמרתך בכל אשר-תלך, והשב תיך, אל-האדמה הזאת: כי, לא אעזבך, עד אשר אם-עשיתי, את אשר-דברתי לך.</p>	<p>החלום ההתגלות בירכת אברהם הבטחה של שמירה</p>
<p>טז וייקץ יעקב, משנתו, ויאמר, אכן יש יהנה במקום הזה; ואנכי, לא ידעתי. יז ויירא, ויאמר, מה-נורא, המקום הזה: אין זה, פי אם-בית אל הים, ונה, שער השמים.</p>	<p>הכרה</p>
<p>יח וישכם יעקב בבקר, ויקח את-האבן אשר-שם מראש'תיו, וישם אותה, מצבה; ויצק שמן, על-ראשה. יט ויקרא את-שם-המקום ההוא, בית-אל; ואולם לזו שם-העיר, לראש'נה.</p>	<p>הכנה לנדר</p>
<p>כ וינדר יעקב, נדר לאמר: אם --- יהיה אל הים עמדי, ושמרני בדרך הנה אשר אנכי הולך, ונתן-לי לחם לאכל, ובגד ללבש. כא ושבתי בשלום, אל-בית אבי; [והנה יהנה לי, לאל הים.] כב והאבן הזאת, אשר-שמתי מצבה--יהנה, בית אל הים; וכל אשר תתן-לי, עשר אעשרנו לך.</p>	<p>[הנדר] התנאי הנדר</p>

רמב"ן בראשית פרק יב פסוק ח

(ח) ויקרא בשם ה' - פירש אונקלוס שהתפלל שם, כמו קראתי שמך ה' מבור תחתיות (איכה ג נה): והנכון שהיה קורא בקול גדול שם לפני המזבח את שם ה', מודיע אותו ואלהותו לבני אדם, כי באור כשדים היה מלמדם ולא אבו שמוע, ועתה כשבא בארץ הזאת שהובטח בה "ואברכה מברכך", היה למוד ללמד ולפרסם האלהות. וכן אמר הכתוב (להלן כו כד) ביצחק כאשר הלך אל נחל גרר והובטח אל תירא כי אתך אנכי, שבנה מזבח "ויקרא בשם ה'". כי בא במקום חדש... ולא נאמר ביעקב כן מפני שהוליד בנים רבים כלם עובדי ה', והיתה לו קהלה גדולה נקראת עדת ישראל ונתפרסמה האמונה בהם, ונודעה לכל עם, וגם כי מימי אבותיו נתפרסמה בכל ארץ כנען. וכך אמרו בבראשית רבה (לט טז) מלמד שהקריא שמו של הקב"ה בפי כל בריה:

E. Tragedy

בראשית פרק לה

א וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב, קוּם עֲלֵה בֵּית-אֵל וְשֹׁב-שָׁם; וַעֲשֵׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ--לְאֵל הַנִּרְאָה אֵלֶיךָ, בְּבָרְחֶךָ מִפְּנֵי עֲשׂוֹ אָחִיךָ. ב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב בְּאֵל-בֵּיתוֹ, וְאֵל כָּל-אֲשֶׁר עָמָו: הִסְרוּ אֶת-אֵל הַיְנֹכָר, אֲשֶׁר בַּת כָּכָם, וְהִסְתְּרוּ, וְהִחְלִיפוּ שְׂמֹל תִּיכָם. ג וַנְּקוּמָה וְנַעֲלֵה, בֵּית-אֵל; וְאֲעֲשֵׂה-שָׁם מִזְבֵּחַ, לְאֵל הַעֲזָה אֲתִי בְיוֹם צָרָתִי, וְיִהְיֶה עֲמָדִי, בְּדַרְכְךָ אֲשֶׁר הִלַּכְתִּי. ד וַיִּתְּנוּ אֶל-יַעֲקֹב, אֶת כָּל-אֵל הַיְנֹכָר אֲשֶׁר בִּיָּדָם. ה וַיִּסְעוּ; וְיִהְיֶה חַתַּת אֵל הַיָּם, עַל-הָעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם, וְלֹא יִרְדְּפוּ, אַחֲרַי בְּנֵי יַעֲקֹב. ו וַיָּבֹא יַעֲקֹב בְּלוּזָה, אֲשֶׁר בְּאֶרְצָה כְּנַעַן--הוּא, בֵּית-אֵל: הוּא, וְכָל-הָעָם אֲשֶׁר-עָמָו. ז וַיִּבֶן שָׁם, מִזְבֵּחַ, וַיִּקְרָא לְמָקוֹם, אֵל בֵּית-אֵל: כִּי שָׁם, נִגְלוּ אֱלֹהֵי הָאֵל הַיָּם, בְּבָרְחוֹ, מִפְּנֵי אָחִיו. ט וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶל-יַעֲקֹב בְּעוֹד, בָּבֹאוֹ מִפְּדוֹן אָרָם; וַיְבָרֶךְ, אֹתוֹ. י וַיֹּאמֶר-לוֹ אֱלֹהִים, שְׂמֶךָ יַעֲקֹב: לֹא-יִקְרָא שְׂמֶךָ עוֹד יַעֲקֹב, כִּי אִם-יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׂמֶךָ, וַיִּקְרָא אֶת-שְׁמוֹ, יִשְׂרָאֵל. יא וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שְׂדֵי, פָּרָה וּרְבָה--גוֹי וְקָהַל גוֹיִם, יִהְיֶה מִמֶּךָ; וּמְלָכִים, מִחֲלָצֶיךָ יֵצְאוּ. יב וְאֶת-הָאֶרֶץ, אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וְלִיצְחָק--לְךָ אֶתְנַנֶּה; וְלוֹרְעֶךָ אַחֲרַי, אֶתֵּן אֶת-הָאֶרֶץ. יג וַיַּעַל מַעְלִיו, אֵל הַיָּם, בְּמָקוֹם, אֲשֶׁר-דָּבַר אֹתוֹ. יד וַיַּצֵּב יַעֲקֹב בְּמַצְבֵּה, בְּמָקוֹם אֲשֶׁר-דָּבַר אֹתוֹ--מַצְבֵּת אָבִיו; וַיִּסַּךְ עָלֶיהָ נֹסֶךְ, וַיֵּצֵא קַעֲלִיָּה שְׂמוֹ. טו וַיִּקְרָא יַעֲקֹב בְּאֵת-שֵׁם הַמָּקוֹם, אֲשֶׁר דָּבַר אֹתוֹ שֵׁם אֵל הַיָּם--בֵּית-אֵל. טז וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל, וַיְהִי-עוֹד בְּבֶרֶת-הָאֶרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה; וַתֵּלֶד רָחֵל, וַתִּקְרָא בְּלִדְתָהּ.

בראשית פרק לד

א וַתֵּצֵא דִינָה בַת-לָאָה... כִּז בְּנֵי יַעֲקֹב, בָּאוּ עַל-הַחֲלָלִים, וַיָּבֹאוּ, הָעִיר--אֲשֶׁר טָמְאוּ, אַחֲרֵיהֶם. כח אֶת-צִיֹּאנָם וְאֶת-בְּרָכָם, וְאֶת-חַמֵּי רֵיהֶם, וְאֶת אֲשֶׁר-בְּעִיר וְאֶת-אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה, לְקַחוּ... ל וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל-שְׂמַעוֹן וְאֶל-לוֹי, עֲכַרְתֶּם אֹתִי, לְהַבְאִישְׁנִי בִּישְׁבַּת הָאֶרֶץ, בְּכַנְעָנִי וּבְפָרְזִי; וְאֲנִי, מִתִּי מִסְפָּר, וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהַפּוֹנִי, וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי. לא וַיֹּאמְרוּ: הִכְזוֹנָה, יַעֲשֵׂה אֶת-אַחֲוֹתָנוּ.